

Mieczysław Klimowicz

Andrzej Kapłon (31 lipca 1940 - 27
czerwca 1995)

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 88/1, 221-224

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

IV. K R O N I K A
Z M A R L I

Pamiętnik Literacki LXXXVIII, 1997, z. 1
PL ISSN 0031-0514

ANDRZEJ KAPŁON

(31 lipca 1940 – 27 czerwca 1995)

Dnia 27 czerwca 1995 zmarł w Mediolanie dr Andrzej Kapłon, zatrudniony na etacie naukowym („*ricercatore*”) w tamtejszym uniwersytecie w Katedrze Języka i Literatury Polskiej, wchodzącej w skład Istituto di Lingue e Letterature dell'Europa Orientale. Odszedł nagle, w pełni sił twórczych nasz młodszy kolega, z którego działalnością badawczą na polu związków polsko-włoskich w dziedzinie teatru i dramatu łączyliśmy wielkie nadzieje.

Urodził się w 1940 r. w Chełmie Lubelskim¹, w rodzinie inteligenckiej, mającej poważny wkład w działania Armii Krajowej na terenie Lubelszczyzny. Liceum ogólnokształcące ukończył już w Oleśnicy Śląskiej, na tzw. Ziemiach Odzyskanych, i w r. 1958 rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Wrocławskim, uczęszczając równocześnie do Państwowej Średniej Szkoły Muzycznej. Już podczas studiów interesował się przede wszystkim teatrem i na moim seminarium przygotował pracę magisterską *Polska opera komiczna w XVIII wieku* (1964). Po studiach został zatrudniony w Dziale Rękopisów Biblioteki Ossolineum jako bibliotekarz naukowy; okres ten zaowocował opracowaniem wielu pozycji do *Inwentarza rękopisów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*², a także pewnym zamiłowaniem do socjologii książki, najciekawiej wyrażonym w rozprawie *Czytelnictwo czasów oświecenia stanisławowskiego w świetle list prenumeratorów*³.

Kiedy jednak w r. 1969 otrzymał etat asystenta (a w r. 1971 – starszego asystenta) w Katedrze Literatury Polskiej, która weszła później w skład Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, powrócił – w Zakładzie Teorii Kultury i Sztuk Widowiskowych kierowanym przez Janusza Deglera – do zainteresowań ujawnionych w czasie studiów, mianowicie do teatru i dramatu. Efektem tego były początkowo recenzje pisane do różnych czasopism omawiające włoskie i polskie książki o teatrze, a pogłębiły te zainteresowania: staż naukowy w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie u Zbigniewa Raszewskiego (styczeń 1974 i styczeń 1975) oraz wakacyjne kursy języka i kultury włoskiej w Wenecji w latach 1975–1976. Swoją wiedzę muzyczną uzupełniał Kapłon w kontaktach z Wyższą Szkołą Muzyczną we Wrocławiu, gdzie w latach 1975–1976 prowadził zajęcia z teorii teatru i dramatu (głównie opery). Doktoryzował się 4 lipca 1977 na podstawie pracy *Teatr*

¹ Wszystkie dane biograficzne zaczerpnięto z Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego.

² T. 4. Wrocław 1972; t. 5, 1975.

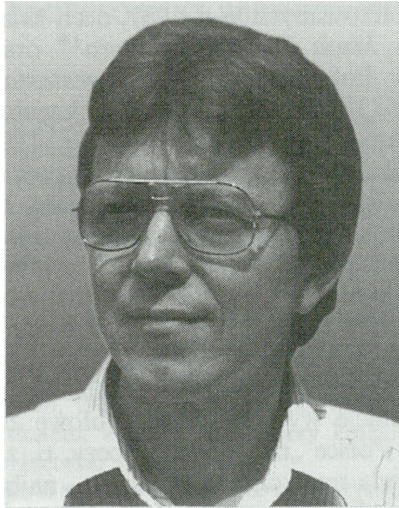
³ W zbiorze: *Problemy kultury literackiej polskiego oświecenia. Studia*. Wrocław 1978.

włoski w Polsce okresu Stanisława Augusta, której byłem promotorem. Przyniosła ona w wyniku rozległych kwerend materiałowych charakterystykę grających w Polsce zespołów włoskich komedii *dell'arte* i opery, a także pierwszą całościową analizę repertuaru tych zespołów wraz z próbą określenia jego wpływu na teatr polski. Główne swoje tezy dotyczące tej problematyki ogłosił Kapłon w rozprawie *Opera włoska w Warszawie 1784–1794. (Na tle europejskim)*, zamieszczonej w tomie 20 (1979) „Prac Literackich”. Była to wówczas rozprawa nowatorska; jeden z recenzentów, Zbigniew Raszewski, stwierdził, że Kapłon udowodnił tezę o Warszawie jako ważnym europejskim centrum włoskiej kultury operowej, którym została zarówno dzięki charakterowi repertuaru, jak i poziomowi wykonania, i że starał się także ukazać, iż podobnie jak przedtem łacina i teatr francuski – włoska opera stała się sztuką uniwersalną i inspirowany przez nią Bogusławski doprowadził w Polsce do powstania narodowej odmiany tego gatunku.

Sukces tej rozprawy wywarł istotny wpływ nie tylko na dalszą drogę naukową Andrzeja Kapłona, ale w dużej mierze i na jego osobiste losy. 25 lutego 1979 wyjechał do Włoch, delegowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – jako lektor języka polskiego – do Istituto di Lingue e Letterature dell'Europa Orientale uniwersytetu w Mediolanie, a w okresie stanu wojennego, w r. 1983, wygrał konkurs na stanowisko „*ricercatore*” (badacza), ożenił się z obywatelką włoską, Micheliną Giorgio, i osiadł w Mediolanie na stałe. W instytucie uniwersyteckim, w znakomicie wyposażonym archiwum La Scali, a także dzięki bliskości Piccolo Teatro di Milano znalazł dobre warunki do studiów nad komedią *dell'arte* i mógł kontynuować prace nad doprowadzeniem do kształtu ostatecznego książki o włoskiej operze w Polsce w. XVIII, którą to książkę uważał za dzieło swego życia. Zaczął wchodzić do środowiska włoskich i międzynarodowych kół historyków i twórców teatru, co znalazło wyraz w jego działalności naukowo-dydaktycznej. Można ją było obserwować w trzech przenikających się nawzajem płaszczyznach: w pracy ze studentami, w uczestnictwie w licznych konferencjach i festiwalach związanych z teatrem oraz w jego własnym programie naukowym, sygnalizowanym artykułami i rozprawami we włoskich i polskich czasopismach fachowych, na naszym terenie głównie w „Pamiętniku Teatralnym” i „Pamiętniku Literackim”.

Na uniwersytecie prowadził seminaria na temat teatru Młodej Polski, Zapolskiej, Witkacego, Różewicza, Mrożka *etc.*, z jego inicjatywy uniwersytet mediolański zapraszał wybitnych specjalistów z Polski, co pobudzało zainteresowania naszym teatrem i literaturą. Podobny charakter miała jego działalność popularnonaukowa, wyrażająca się udziałem w konferencjach organizowanych przez uniwersytet w Mediolanie i inne ośrodki; pozostały po nich tytuły referatów, wykazywane w sprawozdaniach dla władz uczelnianych, teksty zaś prawdopodobnie rozsiane są po pismach okolicznościowych tamtego regionu. Niektóre z referatów warto tu przywołać: tak więc obok wypowiedzi o komediach szkolnych Bohomolca i scenie jezuickiej w Polsce (25–26 III 1988) i o muzyce oraz tańcu w tym teatrze okresu XVII i XVIII w. (26–27 IX 1989) – w r. 1980 (14–17 X) przedstawił zapewne tezy swojej rozprawy w wystąpieniu *L'opera italiana a Varsavia ai tempi di Stanislao Augusto*. W roku 1985 (11 IV) wygłosił referat *Tadeusz Kantor e il teatro contemporaneo polacco*, a w r. 1991 (18–20 IX) – *Le opere teatrali di Mozart in Polonia alla fine del XVIII e all'inizio del XIX secolo*. Szczęśliwie zachowałem przesłaną

mi dokumentację wielkiej imprezy, jaką stanowił „3° Festival dell’Unione dei teatri d’Europa. Novembre 1994”, na którym to festiwalu w Mediolanie Stary Teatr z Krakowa wystawił w dniach 19 i 20 listopada *Rękopis znaleziony w Saragoście* Jana Potockiego w reżyserii Tadeusza Bradeckiego i, jak podaje program, „con 50 attori e 6 musicisti della Compagnia dello Stary Teatr”, a 19 listopada w związku z inauguracyjnym przedstawieniem Andrzej Kapłon wygłosił w Palazzo Reale di Milano odczyt pt. *Misteri di un manoscritto danato*. („*Manoscritto ritrovato a Saragozza*”).

Andrzej Kapłon

W jego własnej pracy naukowej, jak już wspomniałem, widoczne są dwa główne wątki: komedia *dell’arte* i opera włoska. Niezwykle cenny dla polskich teatrologów, podstawowy wręcz – jako informacja o stanie badań nad komedią włoską – artykuł to *Komedia dell’arte. Przegląd publikacji 1945 – 1974*, który ukazał się w r. 1975 w zeszycie 2 „Pamiętnika Teatralnego”. Następnie zaś – jako pokłosie rozprawy doktorskiej – opublikował Kapłon w r. 1983 w zeszycie 2 „Pamiętnika Literackiego” rozprawę *Komedia dell’arte i jej wpływ w Polsce Stanisława Augusta*, przedrukowaną w rok później we Włoszech pt. *La commedia dell’arte e il suo influsso in Polonia ai tempi di Stanislao Augusto*⁴. Głównym przedmiotem dociekań naukowych Kapłona była w tym czasie opera włoska, zarówno *seria*, jak i *buffa*, w Polsce XVIII wieku. Pisał hasła do polskich edycji encyklopedycznych, np. *Kantata*⁵, *Libretto i Opera*⁶, poza tym ogłaszał cenne przyczynki, jak *Banti i Paisiello w Warszawie*⁷ oraz *Warszawskie libretta opery „La contadina in corte”*⁸. Charakterystykę polskiej opery komicznej na tle porównawczym, przede wszystkim włos-

⁴ „ACME – Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell’Università degli Studi di Milano” 1984, z. 3.

⁵ W: *Słownik literatury polskiego oświecenia*. Wrocław 1977.

⁶ W zbiorze: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. T. 1 – 2. Warszawa 1984 – 1985.

⁷ „Pamiętnik Teatralny” 1977, z. 1.

⁸ „Pamiętnik Literacki” 1991, z. 2.

kim, przedstawił w artykule pt. *Alcune caratteristiche e funzioni dell'opera comica nell'illuminismo polacco*⁹. Do ostatniej chwili pracował nad dziejami opery włoskiej w Polsce i – jak twierdził nieraz w rozmowach telefonicznych – książka jest już prawie gotowa, wymaga jedynie pewnych zabiegów cenzylatorskich. Sądzę, iż obowiązkiem zarówno Uniwersytetu w Mediolanie, jak i naszym w Polsce jest doprowadzić to dzieło do druku.

Osobne zdanie należy się Andrzejowi Kapłonowi jako recenzentowi włoskich książek, które prezentował w naszych czasopismach, często bowiem były to zarazem relacje o nowych propozycjach metodologicznych w teatrologii. Obok fachowych, opublikowanych w r. 1987, ocen książek Herberta Lindembergera *L'opera lirica. Musa bizzarra e altera*¹⁰ oraz Lucia Gambacorty o operze Metastasia w Polsce, pt. *Il dramma metastasiano nella Polonia di Augusto III (1733–1763)*¹¹, szczególnie ważne okazało się obszernie omówienie w zeszycie 3/4 „Pamiętnika Teatralnego” z r. 1994 wydanej w r. 1986 w Bolonii przez Loranza Bianconiego antologii wypowiedzi wybitnych teatrologów pt. *La drammaturgia musicale*, zawierające nowoczesne postulaty w sprawie badania dramatu muzycznego, m.in. konieczności równomiernego uwzględniania wszystkich elementów spektaklu, w tym także libretta, co wymagałoby rozszerzenia kompetencji historyków teatru zajmujących się operą. Pod wpływem dyskusji nad tą książką postanowiliśmy obydwaj z Andrzejem Kapłonem przygotować dla „Biblioteki Narodowej” nowe opracowanie *Cudu mniemanego, czyli Krakowiaków i Górali* Wojciecha Bogusławskiego, ponieważ dotychczasowe interpretacje wyjaśniły tylko połowę zagadnienia, jakim jest powstanie pierwszej w Polsce „narodowej” opery, tj. znaczenie folkloru literackiego, natomiast strona muzyczna spektaklu – najbardziej przemawiająca do wyobraźni podczas oglądania przedstawienia np. przez takich cudzoziemców, miłośników *Cudu mniemanego* nie znających języka polskiego, jak poeta niemiecki Gottfried Seume – była właściwie pomijana. Oczywiście, tę część analizy wzięła na siebie Andrzej Kapłon. Niestety, takie wspólne opracowanie nie może już powstać, informację o projekcie podaję, by podkreślić rolę Kapłona jako pośrednika między kulturą włoską i polską, pośrednika w najgłębszym tego słowa znaczeniu, przy czym dodać należy, iż jego własne prace o operze włoskiej w Polsce mają dużą rangę także dla kultury włoskiej. Janusz Degler, który przebywał w Mediolanie z wykładami o Witkacym, opowiadał mi o wielkim zainteresowaniu każdą nową pracą Kapłona o operze, wyrażanym w dyskusjach przez ludzi związanych z Teatro alla Scala; można więc powiedzieć, iż był on komparatystą ujmującym przedmiot swoich dociekań w szerokim kontekście europejskim.

Andrzej Kapłon pozostał w naszej pamięci jako człowiek niezwykle uczynny, który niejednokrotnie pomagał kolegom z kraju prowadząc dla nich uciążliwe kwerendy we włoskich archiwach, a przy tym – cichy i skromny, nie wysuwający się nigdy na pierwszy plan, skupiony nad tym, co w kulturze najistotniejsze.

Mieczysław Klimowicz

⁹ „ACME – Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia [...]” 1990, z. 2.

¹⁰ „Pamiętnik Teatralny” 1990, z. 1/2.

¹¹ „Pamiętnik Literacki” 1994, z. 4.